

848 Statlig sikra friluftslivsområder i Oppland

Status og behov

NINA Rapport

Margrete Skår
Vegard Gundersen

NINAs publikasjoner

NINA Rapport

Dette er en elektronisk serie fra 2005 som erstatter de tidligere seriene NINA Fagrapport, NINA Oppdragsmelding og NINA Project Report. Normalt er dette NINAs rapportering til oppdragsgiver etter gjennomført forsknings-, overvåkings- eller utredningsarbeid. I tillegg vil serien favne mye av instituttets øvrige rapportering, for eksempel fra seminarer og konferanser, resultater av eget forsknings- og utredningsarbeid og litteraturstudier. NINA Rapport kan også utgis på annet språk når det er hensiktsmessig.

NINA Temahefte

Som navnet angir behandler temaheftene spesielle emner. Heftene utarbeides etter behov og serien favner svært vidt; fra systematiske bestemmelsesnøkler til informasjon om viktige problemstillinger i samfunnet. NINA Temahefte gis vanligvis en populærvitenskapelig form med mer vekt på illustrasjoner enn NINA Rapport.

NINA Fakta

Faktaarkene har som mål å gjøre NINAs forskningsresultater raskt og enkelt tilgjengelig for et større publikum. De sendes til presse, ideelle organisasjoner, naturforvaltningen på ulike nivå, politikere og andre spesielt interesserte. Faktaarkene gir en kort framstilling av noen av våre viktigste forskningstema.

Annen publisering

I tillegg til rapporteringen i NINAs egne serier publiserer instituttets ansatte en stor del av sine vitenskapelige resultater i internasjonale journaler, populærfaglige bøker og tidsskrifter.

Statlig sikra friluftslivsområder i Oppland

Status og behov

Margrete Skår
Vegard Gundersen

Skår, M. & Gundersen, V. 2012. Statlig sikra friluftslivsområder i Oppland - Status og behov - NINA Rapport 848. 36 s.

Lillehammer, april 2012

ISSN: 1504-3312

ISBN: 978-82-426-2443-7

RETTIGHETSHAVER

© Norsk institutt for naturforskning

Publikasjonen kan siteres fritt med kildeangivelse

TILGJENGELIGHET

Åpen

PUBLISERINGSTYPE

Digitalt dokument (pdf)

REDAKSJON

Jostein Skurdal

KVALITETSSIKRET AV

Jostein Skurdal

ANSVARLIG SIGNATUR

Jostein Skurdal

OPPDRAGSGIVER(E)

Fylkeskommunen i Oppland

KONTAKTPERSON(ER) HOS OPPDRAGSGIVER

Ola Idar Løkken og Trond Carlson

FORSIDEBILDE

Øvregård - Mesnaelva, Lillehammer kommune. Foto: Vegard Gundersen

NØKKEWORD

Friluftsliv

Oppland

Statlig sikra områder

KEY WORDS

KONTAKTOPPLYSNINGER

NINA hovedkontor

Postboks 5685 Sluppen

7485 Trondheim

Telefon: 73 80 14 00

Telefaks: 73 80 14 01

NINA Oslo

Gaustadalléen 21

0349 Oslo

Telefon: 73 80 14 00

Telefaks: 22 60 04 24

NINA Tromsø

Framsenteret

9296 Tromsø

Telefon: 77 75 04 00

Telefaks: 77 75 04 01

NINA Lillehammer

Fakkeltgården

2624 Lillehammer

Telefon: 73 80 14 00

Telefaks: 61 22 22 15

www.nina.no

Sammendrag

Skår, M. & Gundersen, V. 2012. Statlig sikra friluftslivsområder i Oppland - Status og behov - NINA Rapport 848. 36 s.

Nasjonal handlingsplan for sikring og tilrettelegging av friluftsområder og viktige ferdselsårer for friluftsliv skal ha et spesielt fokus på friluftsliv i befolkningstette områder. Mange av kommunene i Oppland fylke er preget av store utmarksområder og lav befolkningstetthet. Likevel er det flere faktorer som gjør at de bostedsnære områdene er utsatt for arealpress. For eksempel gjør topografien i Gudbrandsdalen at mye skal skje i dalbunnen; landbruk, industriell næringsaktivitet, infrastruktur og bosetting. Selv om mange kommuner har store utmarksområder, har befolkningen behov for lett tilgjengelige og attraktive friluftslivsområder der de bor. Dette gjelder spesielt sentrumsområder, men også områder i tilknytning til boligfelt utenom sentrumsområdene. Flere studier viser generelt at for svært mange er nærmiljøfriluftslivet et viktig lavterskel-friluftsliv i forhold til det å reise bort fra bostedet for å utøve friluftsliv. Oppland fylke er et innlandsfylke med lite areal sikret gjennom statlig sikring av friluftslivsområder. Derimot har fylket svært store arealer vernet etter naturmangfoldloven (tidligere naturvernloven), men områdene ligger hovedsakelig for perifert til at de skal kunne spille noen rolle for nærfriluftslivet.

Den korte spørreundersøkelsen blant kommunene viser at disse naturområdene er viktige og aktuelle for statlig sikring: Grønne lunger, skogsområder og parker i nærheten av sentrumsområder og boligfelt, lekeplasser for barn, regulerte friområder som ikke er innløste men tatt i bruk, områder langs vann og vassdrag, utfartsplasser og hovedtraséer for friluftsliv.

Flertallet av opplandskommunene i spørreundersøkelsen uttrykker at de er positive til statlig sikring av friluftslivsområder. Flere kommuner uttrykker likevel at sikringsformen ikke er så relevant i deres kommune, fordi de vurderer arealpresset som begrenset. Opplandskommunene vurderer sikringsformen noe ulikt; noen vektlegger at det er en sterk og forutsigbar sikringsform med nødvendig økonomisk kompensasjon, mens andre nevner at regulering etter plan- og bygningsloven eller frivillige grunneieravtaler er en «god nok», mer fleksibel, mindre tidkrevende og lettere håndterbar sikringsform.

Med store utmarksarealer tilgjengelig, fordrer det en spesiell bevissthet rundt kvalitetene ved nærmiljøfriluftslivet hvis en skal se behov for sikring også av de bostedsnære områdene. Fokus på nærmiljøfriluftslivet i den nasjonale handlingsplanen kan være en viktig stimulans og motivasjon for å ta denne sikringsformen i bruk i større grad enn den hittil har vært gjort i Oppland. Oppland fylke har ikke et interkommunalt friluftsråd slik tilfellet er i de fleste kystkommuner. Friluftsliv inkludert det bostedsnære friluftslivet er likevel viktig for befolkningen, og fylkeskommunen og opplandskommunene vil derfor kunne spille en viktig rolle i arbeidet med å utforme og iverksette den nasjonale handlingsplanen for sikring og tilrettelegging av friluftslivsområder.

Margrete Skår, Vegard Gundersen. Fakkeldgården, 2426 Lillehammer. margrete.skar@nina.no

Innhold

Sammendrag	3
Innhold	4
Forord	5
1 Innledning	6
2 Bakgrunn	7
2.1 Karaktertrekk og trender i friluftslivet.....	7
2.2 Nært eller fjernt: Hva skal friluftsliv forstås som?	8
2.3 Kvalitet på friluftslivsområder	9
2.4 Kort om statlig sikring av friluftslivsområder	10
3 Friluftsliv i Oppland	11
4 Metode	13
5 Statlig sikra friluftslivsområder i Oppland	14
5.1 Oppland fylke: hvor mye friluftslivsområder er sikret gjennom statlig sikring?	14
5.2 Verneområder etter Naturmangfoldloven (tidl. Naturvernloven) i Oppland.....	17
5.3 Lillehammer kommune som eksempel.....	20
5.3.1 Oversikt over områdene fra Naturbasen.....	21
5.3.2 Breiseth-jordet	22
5.3.3 Jorekstad-Gausa	23
5.3.4 Mosodden.....	24
5.3.5 Tverrløypa	26
5.3.6 Vingrom	26
5.3.7 Øvregård	28
5.3.8 Samlet vurdering	29
5.3.9 Statlig sikra friluftsområder i forhold til vern etter naturmangfoldloven	29
6 Kommunenes vurdering av statlig sikring av friluftslivsområder	32
6.1 Hvilke områder er aktuelle for statlig sikring i Oppland?	32
6.2 Vurdering av sikringsformen statlig sikring av friluftslivsområder	32
7 Oppsummering	34
8 Referanser	35

Forord

Regjeringen har besluttet at det skal utarbeides en nasjonal handlingsplan for sikring og tilrettelegging av friluftslivsområder og viktige ferdselsårer for friluftsliv, som etter planen skal lanse-res våren 2013. Det skal utarbeides fylkesvise handlingsplaner, og disse skal inneholde en statusdel og en utviklingsdel. Oppland fylkeskommune engasjerte NINA til å utarbeide utviklingsdelen av handlingsplanen. Rapporten fokuserer på tre hoveddeler:

- Hva er statusen for statlig sikra friluftslivsområder i Oppland fylke
- Hva slags naturområder er aktuelle for statlig sikring i Oppland fylke
- Hvilke synspunkter har kommunene på denne sikringsformen

Rapporten er skrevet på oppdrag av Oppland fylkeskommune av Vegard Gundersen og Margrete Skår. Innenfor begrensede økonomiske rammer (50 000 kroner) har vi innhentet informasjon og vurderinger fra kommunene på et overordnet nivå. Ingrid Nerhoel, NINA har fremstilt to kart. Vi takker for kommunenes bidrag og for et godt samarbeid med Oppland fylkeskommune.

Lillehammer 20. april 2012

Margrete Skår og Vegard Gundersen

1 Innledning

Regjeringen har besluttet at det skal utarbeides en nasjonal handlingsplan for sikring og tilrettelegging av friluftslivsområder og viktige ferdselsårer for friluftsliv, som etter planen skal lanseres våren 2013. Formålet med planen er å gi en bedre oversikt over statlig sikra friluftslivsområder (områder som er sikra ved statlig økonomisk medvirkning) og deres tilstand, bidra til bedre ressursfordeling innenfor friluftslivet og bedre koordinering og forutsigbarhet i det videre arbeidet der staten bidrar til sikring og tilrettelegging av friluftslivsområder (Miljøverndepartementet, brev). Det skal utarbeides fylkesvise handlingsplaner og disse skal inneholde en statusdel og en utviklingsdel. For Oppland fylke sin del er informasjonen om de statlige sikra friluftsområdene i fylket oppgradert (se www.naturbasen.no), og dette utgjør statusdelen i handlingsplanen. Oppland fylkeskommune engasjerte NINA til å utarbeide utviklingsdelen av handlingsplanen. Utviklingsdelen som denne rapporten utgjør, fokuserer på tre hoveddeler:

- Hva er statusen for statlig sikra friluftslivsområder i Oppland fylke
- Hva slags naturområder er aktuelle for statlig sikring i Oppland fylke
- Hvilke synspunkter har kommunene på denne sikringsformen

Den nasjonale handlingsplanen for sikring og tilrettelegging av friluftslivsområder skal bidra til en sterkere satsing på friluftsliv og fysisk aktivitet i nærmiljøet til befolkningstette områder, begrunnet i et folkehelseperspektiv. Dette er i tråd med nærmiljøsatsingen til Direktoratet for Naturforvaltning, som er et ledd i arbeidet med den nasjonale handlingsplanen (www.dirnat.no). I tråd med dette vil vi først i denne rapporten kort gjøre rede for hva friluftslivsforskningen forteller oss om trender og karaktertrekk ved norsk friluftsliv, med fokus på nærmiljøfriluftslivet.

Oppland fylke er et fjell- og innlandsfylke med lite friluftssareal sikret gjennom statlig økonomisk medvirkning, sammenlignet med for eksempel kystkommuner langs sørlandskysten og på Vestlandet. Likevel er mange av de statlig sikra områdene i Oppland svært viktige utfarts- og rekreasjonsområder for befolkningen, mens andre områder (for eksempel parkeringsplasser) bidrar til å sikre atkomst og tilgjengelighet til større utmarksområder. Fokuset på sikring og tilrettelegging av bostedsnære friluftslivsområder er en spennende og interessant prioritering for Oppland fylke sin del. Mange av kommunene i dette fylket er preget av store utmarksområder og lav befolkningstetthet, og store områder er også vernet etter naturvernloven. Likevel er det flere faktorer som gjør at de bostedsnære områdene er utsatt for arealpress. For eksempel gjør topografien i Oppland med store dalsystemer og to store innsjøer at mye skal skje i dalbunn eller strandsone; landbruk, industriell næringsaktivitet, infrastruktur og bosetting. Selv om mange kommuner har store utmarksområder, har befolkningen behov for lett tilgjengelige og attraktive friluftslivsområder der de bor. Dette gjelder spesielt sentrumsområder i tilknytning til tettsteder, men også områder i tilknytning til boligfelt utenom sentrumsområdene. For svært mange er nærmiljøfriluftslivet et viktig lavterskeltilbud for mosjon og aktivitet, i forhold til det å reise bort fra bostedet for å utøve friluftsliv.

Med store utmarksarealer tilgjengelig i Oppland, fordrer det en spesiell bevissthet rundt kvalitene på områdene og den funksjon de skal fylle for nærmiljøfriluftslivet. Til tross for store naturarealer tilgjengelig er det bare de absolutt bostedsnære områdene som blir brukt mest intensivt, og trenden er at stadig flere går kortere turer i nærområdet. Eksempler på slike områder kan være lekområder i skog for barn, skole- og barnehageskoger, innfallsporter til «Marka» og områder som er tilrettelagt for et mangfold av aktiviteter. Derfor kan fokuset på nærmiljøfriluftslivet i den nasjonale handlingsplanen være en viktig stimulans og motivasjon for å ta denne sikringsformen i bruk i større grad enn den hittil har vært gjort i Oppland.

2 Bakgrunn

2.1 Karaktertrekk og trender i friluftslivet

Vi vil i dette kapittelet gi noen korte beskrivelser av friluftsliv og fritidsbruk på nasjonalt nivå. Dette vil utgjøre et bakteppe for friluftslivet slik det er i Oppland. Oppland er et utmarksfylke med skog og fjell, men siden befolkningskonsentrasjonen er i lavereliggende områder av fylket vil vi ha et spesielt fokus på naturtypen skog. I tillegg er vann og vassdrag, kulturminner og spesielle naturkvaliteter viktige elementer for bruk og opplevelse i friluftslivet. Selv om undersøkelser viser at skog er den desidert vanligste naturtypen der folk bor, kan det i spesielle tilfeller være et stykke til skogen på grunn av jordbruk eller arealpress og utbygginger nær byene og tettstedene.

Det å bruke naturområder for turer i hverdag og helg er noe svært mange gjør. Sammenlignet med andre fritidsaktiviteter innen sport og kulturtilbud i byen som kino og bibliotek, bruk av naturen er både den mest vanlige fritidsaktiviteten og også det tilbudet flest mennesker ønsker å ha god tilgang til. Tilgang til natur er en av de viktigste årsakene til at folk velger region og bosted. I følge SSB sin levekårsundersøkelse fra 2004 går 76 % av befolkningen i Norge turer i skog eller mark minst en gang i løpet av året. I alt 68 % av befolkningen gikk turer i skog og mark minst en gang i måneden når det var sesong, i følge samme undersøkelse (Odden 2008). Gundersen (2004) estimerer at ungdom og voksne besøker skogen i gjennomsnitt en gang i uka, ut fra en antakelse om at fot- og spaserturene utgjør ca. 60 % av alle besøkene i skog. Tallene er usikre på grunn av lavt presisjonsnivå i spørreundersøkelser og fordi en også må regne med at folk overdriver noe ved besvarelse av slike spørreundersøkelser (Jensen 2003). Uansett viser nasjonale undersøkelser at spesielt de bynære skogene er brukt av mange, til mange ulike aktiviteter i friluftslivssammenheng.

Med tiden har nærområdene til bostedene fått stadig mer fokus (Gundersen 2005, Skår 2011). Det er for eksempel vist at begrensede skogområder rundt de om lag 1000 tettstedene i Norge har en bruk som er 200 ganger mer intensiv enn det øvrige skogarealet (Gundersen m.fl. 2006). Omregnet til tall viser det seg at 2-3 % av Norges skogareal står for om lag halvparten av alle skogbesøk i Norge i løpet av ett år (Gundersen 2004). De resterende 97-98 % av skogene står da for den andre halvparten. I forhold til frekvens og betydning for folk er det nærområdene som har størst betydning.

Skog er den desidert vanligste naturtypen i nærområdene i Norge. Den har også, i motsetning til for eksempel jordbruksområder, fri tilgang hele året. I friluftslivssammenheng blir skogene brukt til fotturer, spaserturer og skiturer, i tillegg til sykkelturen, ridning, bilturer, bading, soling, skating, klatring, stavgang og en rekke andre aktiviteter. Utøvelse av friluftsliv i skog kan vanskelig avgrenses helt mot idrettsaktiviteter, som jogging, orientering og turmarsjer. Den pedagogiske virksomheten er også svært viktig, ikke minst for barn og unge, men også for mange voksne gjennom arrangerte turer med pedagogisk innhold. For de som bor i randsonene til skogene er også den uformelle bruken av nærmiljøskogen viktig, for eksempel barns lek, selv om mye tyder på at denne funksjonen til skogen er i ferd med å reduseres (Skår 2010b).

Friluftslivet er hele tiden i endring og de endringene man har sett de siste tiårene kalles gjerne en modernisering av friluftslivet. Endringene er spesielt knyttet til redusert oppslutning av mange av de aktivitetene som var mest vanlige i etterkrigstiden knyttet til høsting av naturen. Endringene skjer raskest blant den yngre generasjon. Odden (2008) har undersøkt utviklingen i norsk friluftsliv fra 1970-2004, hovedsakelig basert på SSB sine levekårsundersøkelser. Han viser en positiv langtidstrend i oppslutningen om skogsturer fra 1970-2004, fra en oppslutning på 57 % i 1974 til en oppslutning på 76 % i 2004. Det er de korte fotturene i skog og mark som har stått for hovedandelen av veksten. Men Odden (2008) viser også at veksten i oppslutningen om skogsturer har flatet ut og vært stabil fra 1997. Det er spesielt blant de unge at oppslutningen om skogsturer er redusert fra 1997, med en nedgang i oppslutningen fra 71 % til 64 %.

Når det gjelder skiturer er nedgangen i ungdomsgruppa enda større enn nedgangen i oppslutningen om turer i skog og mark, og nedgangen har vært jevn fra 1970 og til i dag (Odden 2008). Oppslutningen om skiturer er også negativ i alle aldersgrupper bortsett fra gruppen 55 – 74 år. Men samtidig som mer tradisjonelle friluftslivsaktiviteter som fotturer i skog og mark og skiturer får redusert oppslutning blant yngre, er det denne aldersgruppen som er mest aktive i mer moderne aktiviteter, som kjennetegnes av at de er mer krevende i forhold til fysisk form, tekniske ferdigheter og utstyrsinvesteringer. Av moderne aktiviteter som kan utøves i by- og tettstednære områder kan vi nevne terrengsykling, padling og klatring. Dette er aktiviteter som er i vekst, også i Oppland. I følge Odden (2008) er det altså mye som tyder på at de vanligste friluftslivsaktivitetene som turgåing og skigåing vil få redusert oppslutning i framtida. Dette er begrunnet i den reduserte oppslutningen i yngre aldersgrupper de siste 10 årene.

2.2 Nært eller fjernt: Hva skal friluftsliv forstås som?

I Stortingsmelding nr. 39 defineres friluftsliv som "Friluftsliv er opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse". Betyr dette at vi må reise bort fra det hverdagslige og "ut i naturen" for å få tilgang til friluftsliv? I diskusjonen om hva norsk friluftsliv egentlig er for noe er stemmene mange. For noen er det viktig å verne om og beskytte det enkle og tradisjonelle friluftslivet, gjerne forbundet med ulike former for turgåing i villmarkspreget natur. For andre er det viktig å innlemme mer moderne aktiviteter i en videre forståelse av friluftslivets innhold, det som Stortingsmelding nr. 39 omtaler som "eit romsleg friluftsliv". Overgangen fra det mer tradisjonelle til det moderne friluftslivet belyses også i flere forskningsarbeider (se bl.a. Pedersen 1999, Krange 2004, Odden 2008, Skår m.fl. 2008), der det fokuseres på at verdier fra det tradisjonelle friluftslivet også er til stede i moderne aktiviteter. Dette perspektivet forteller om en gradvis utvikling i endring i friluftslivets meningsinnhold, mer enn et brudd.

Uansett har friluftsliv vært, og er, en viktig faktor i norsk kultur og forståelse av vår kultur. For mange handler det om viktige verdier knyttet til identitet og egenforståelse, men det handler også om ulike syn på natur og naturforståelse. I norsk friluftsliv har det fra de første pionerernes tid med ekspedisjoner ut i villmarken, på mange måter vært "naturlig" å knytte forståelsen av natur til urørthet og villmark. Vi er en spredt befolkning i et land med store naturområder, og mange av disse har et urørt preg selv om avstanden til byene ikke er så stor. Flere har hevdet at definisjonen av friluftsliv i Stortingsmelding nr. 39 bør forstås i tråd med en mer tradisjonell forståelse av hva friluftsliv er for noe, hvor det å komme bort fra det hverdagslige og ut i det vi opplever som urørt natur er viktig (Gåsdal 1995, Lidén 2000). Dette synet er i tråd med Gul-lestad (1990) som poengterer hvordan naturen og verdsettingen av det urørte står i opposisjon til hjemmet, men også i opposisjon til byen, som hun knytter til en grunnleggende motsetning mellom naturen og samfunnet, fordi det å være ute i naturen knyttes til det å være borte fra samfunnet. Men flere drøfter også hvordan denne forståelsen bærer preg av *myter* om hva norsk friluftsliv egentlig er, og som avviker fra hvordan befolkningen *faktisk* utøver sitt friluftsliv. Johansen (1995) og Gåsdal (1995) stiller for eksempel spørsmålsteget ved hvorvidt norsk friluftsliv egentlig skiller seg så mye fra europeisk bruk av natur, fordi også flertallet av nordmenn velger å utøve friluftsliv i tilrettelagt natur, som turgåing på skogsbilveger og stier.

De siste årene har hverdagsfriluftslivet og bruk av bostedsnær natur også fått økt politisk fokus, både i helse,- miljø,- og friluftslivspolitiske målsettinger (St.melding nr. 20 (2006-2007), St.melding nr. 39 (2000-2001), St.melding nr 26 (2006-2007). Direktoratet for naturforvaltning (DN) har også utpekt bruk av nærmiljønatur som et viktig satsingsområde i sitt friluftslivsarbeid. I følge Vaage (2004) er det ca. en tredjedel av de som gjennom spørreundersøkelser uttrykker at de utøver friluftsliv, som *kun* utøver friluftsliv i sitt nærområde i (definert som områder innen 2 kilometer fra der de bor). I helsepolitisk sammenheng er bruk av bostedsnær natur derfor viktig, i tillegg til at det utvilsomt er et miljøvennlig og bærekraftig prosjekt gjennom redusert bilbruk.

Ikke minst er lett tilgjengelige friluftslivsområder viktige for de deler av befolkningen som ikke kjører bil eller beveger seg til fots over så lange strekninger i det daglige, som eldre og barn. En stadig økende andel eldre i befolkningen, også i Oppland, argumenterer for et større fokus på nettopp sikring av sentrums- og bostedsnære områder. Barn beveger seg i utgangspunktet nære hjemmet. Lett tilgjengelig nærmiljønatur er viktig for at barn skal stimuleres til fysisk aktivitet og naturopplevelse. Ikke alle barn deltar i mange organiserte aktiviteter, og sikring av naturområder nær bostedsområdene er viktig for å stimulere barn til å velge et utendørsliv som alternativ til innelivet. Med fokus på folkehelse og et lavterskeltilbud for friluftsliv er sikring av bostedsnære områder viktig for hele befolkningen. Undersøkelser som kartlegger hva som har betydning for at folk bosetter nettopp i den kommunen, er tilgjengelighet og mulighet for å drive friluftsliv det som kommer høyest opp på lista når det gjelder fritiden.

For mange er den hverdagslige og hjemlige bruken av natur altså et viktig *lavterskeltilbud* i forhold til det å oppsøke mer fjerntliggende naturområder. Med dette er vi inne på temaet tilgjengelighet og barrierer (eller hindre) i forhold til friluftsliv og bruk av friluftslivsområder. Walker & Virden (2005) har summert opp fire store hinder-undersøkelser i Nord-Amerika; de fant at mangel på informasjon, trengsel, avstanden til friluftslivsområder, familieforpliktelser, kostnader og mangel på turkamerater var de viktigste, mens frykten for å bli utsatt for kriminelle handlinger, mangel på utstyr og dårlig tilrettelegging var middels viktig. Flere skandinaviske studier konkluderer med at avstanden til friluftslivsområder, og mangel på tid er de viktigste hindrene for å oppsøke parker og bymarker (Holm & Jacobsen 2001, Hörnsten & Fredman 2000, Nordisk Ministerråd 1996).

Vurdert ut fra fysisk avstand er utmarka i Oppland lett tilgjengelig for svært mange mennesker, der økende fysisk avstand kan kompenseres av infrastrukturtiltak som offentlig transport, vegnett og stinett (Jenkins 2003). Likevel synes det klart at forhold som avstand, informasjon og tilrettelegging/infrastruktur er viktig i forhold til bruk av friluftsområder, og at liten avstand mellom boligen og naturområdene en av de viktigste faktorene for valg av områder for friluftslivsutøvelse (Vaage 2004), som nevnt innledningsvis. Studier viser også at det ikke nødvendigvis er så store skogsområder som skal til for at de skal være viktige for bruk, bare de oppleves som attraktive og lett tilgjengelige (Skår 2010, Aaraas 2011). Hvorvidt friluftsliv eller et friluftslivsområde *oppleves* som tilgjengelig, er et komplekst spørsmål der faktorer som erfaringsbakgrunn, sosiale forhold, mestringsfølelse og naturtilknytning spiller inn. Det som oppleves som en barriere for noen (for eksempel mangel på fysisk tilrettelegging), kan oppleves som positiv motivasjon og en lokal miljøkvalitet for andre.

2.3 Kvalitet på friluftslivsområder

Tilrettelegging er viktig for at områder skal fungere som et lavterskeltilbud, og grad av tilrettelegging spiller inn for opplevelsen av tilgjengelighet. Det store flertallet vil foretrekke områder som er vedlikeholdt og tilrettelagt for friluftslivsformål, for eksempel ønsker og pleier det store flertallet av friluftslivsutøvere å gå på stier eller skogsbilveger (Thoresen 1975, Berg 2004). Det er også en trend at folk ønsker stadig større grad av tilrettelegging. Dette kan spesielt sees i forhold til skiløyper, der oppkjørte løyper for mange er en forutsetning for å gå på ski. Kanalisering av ferdsel et viktig grunnelement. Kulturlandskap og landbruksmark kan for eksempel være viktige turområder for folk. Da er det viktig at det er synlige traseer langsetter for eksempel jordekanter. Små skogsområder nære bosteder kan være viktige områder for naturopplevelse, lek og fysisk aktivitet. For de fleste er stier og råk en forutsetning for at disse områdene brukes. Folk ønsker å følge stier, og mange ønsker en viss standard bl.a. på badeplasser for at de skal være aktuelle å bruke.

Tydelig, men forsiktig skilting, ryddete og merkete rasteplasser, enkle stier med naturpreg og tynning av skogen langs stiene er tiltak som gjør at ferdselen holdes langs stiene, mens resten av skogen kan ha et mer naturlig preg. Dette er i tråd med DN's veiledning for tilrettelegging i de statlig sikra friluftslivsområdene, se DN-håndbok nr. 3. 27 (2006) *Naturvennlig tilrettelegging*

for friluftsliv. Tilskudd gis til informasjon, tilrettelegging og skjøtsel av statlig sikra friluftslivsområder gjennom MDs årlige tilskuddsordning for friluftslivstiltak. For Oppland fylke sin del utgjorde denne tilskuddsordningen 450.000 kroner i 2012 (Oppland fylkeskommune, pers. med.).

2.4 Kort om statlig sikring av friluftslivsområder

Statlig sikring av friluftslivsområder er redegjort for i DN-Håndbok 30-2011 *Forvaltning av statlig sikrede friluftslivsområder*, som erstatter DN-Håndbok 16-2001. Erfaringer med statlig sikring er også gjort rede for i *Rapport fra sikringsprosjektet* (Friluftsrådernes Landsforbund 2005). Vi vil her bare kort berøre noen aspekter ved denne sikringsformen vi finner relevant for vårt arbeid med den fylkesvise utviklingsdelen av nasjonal handlingsplan.

Statlig sikring kan være et alternativ til vern etter naturvernloven (nå naturmangfoldloven), men i bostedsnære områder er statlig sikring av friluftslivsområder først og fremst et alternativ til sikring av områder til friluftsliv på grunnlag av reguleringsplan etter plan- og bygningsloven. I reguleringsplanene kan kommunene ivareta friluftslivsinteressene gjennom arealkategoriene *friområder* eller *friluftslivsområder*. Friområde brukes til områder som skal planlegges til offentlige områder, hovedsakelig områder med intensiv bruk og hvor det kreves vesentlige tilretteleggingstiltak. Friluftsområde kan brukes i utmarksområder hvor det ikke er aktuelt med vesentlige tilretteleggingstiltak (Stokke m.fl. 2006). I følge DN (2001) er hovedregelen at regulering til offentlig friområde innebærer innløsningsplikt, mens grunneier ikke kan kreve innløsning ved regulering til det som tidligere gikk under spesialområde friluftsområde, men som etter ny planlov inngår i arealformål *grønnstruktur*, dvs areal for naturområder, turdrag, friområder og parker (www.lovdatab.no).

I statlig sikrede friluftslivsområder vil det offentlige normalt ha eiendomsrett eller bruksrett. Staten blir gjerne grunneier der staten finansierer 100 % av sikringskostnadene, mens det i områder i privat eie vil følge en tinglyst servituttavtale som heftelse (DN 2011). Når kommune eller interkommunalt friluftsråd skal ha eiendomsretten, forutsettes det at området ikke kan nyttes til annet enn friluftslivsformål. På denne måten sikrer staten seg en styringsrett eller medbestemmelsesrett ved forvaltningen av friluftsområdene, når de helt eller delvis er finansiert av staten (DN 2011).

DN har det overordnede forvaltningsansvaret for statlig sikrede friluftslivsområder, i tråd med den nasjonale friluftslivspolitikken. Men i praksis overføres gjerne forvaltningsansvaret fra DN og fylkesmannen til regionalt og kommunalt nivå, det vil si interkommunale friluftsråd og kommuner. Den praktiske utførelsen av forvaltningsoppgaver gjøres i mange tilfeller av frivillige organisasjoner som idrettslag og velforeninger. Ofte gjøres dette på dugnadsbasis mot godtgjørelse (DN 2011).

Et viktig aspekt ved statlig sikring av friluftslivsområder er det økonomiske aspektet, både med hensyn til økonomisk bidrag i sikringsprosessene, men også tilskudd som gis til informasjon, tilrettelegging og skjøtsel av sikra friluftslivsområder, gjennom MDs årlige tilskuddsordning for friluftslivstiltak.

Statlig sikring av friluftslivsområder er en sterk og forutsigbar sikringsform sammenlignet både med regulering av områder etter plan- og bygningsloven og ikke minst i forhold til frivillige grunneieravtaler. Samtidig synes nok mange kommuner at arealplanen gir et godt nok vern, og at dette er en enklere måte å sikre friluftslivsområder på enn ved å involvere staten. Mange kommuner velger å inngå frivillige grunneieravtaler fordi dette er mer fleksibelt, og selvfølgelig i mange tilfeller er det også det eneste alternativet som grunneier ønsker å imøtekomme. I kap. 6 vil vi gjøre rede for opplandskommuners betraktninger rundt denne sikringsformen, framkommet i en avgrenset spørreundersøkelse gjennomført av Oppland FK og NINA i arbeidet med rapporten.

3 Friluftsliv i Oppland

Oppland fylke er et fjell- og innlandsfylke, men kommunene preges likevel av svært ulike geografiske og også befolkningsmessige karaktertrekk. Spennvidden i landskap- og naturtyper er store, fra høgalpine fjellområder i nordvest som gjennomskjæres av dype dalfører og brede jordbruksbygder i sør. Hele 37 % av fylkets areal er kartlagt som inngrepsfrie områder (såkalte INON områder, www.dirnat.no). I sør er det mer befolkningstette kommuner med mye dyrka mark, mens nord og vest i fylket er kommunene preget av store utmarksareal og lav befolkningstetthet. I midt-fylket finner vi de største byene Lillehammer og Gjøvik. De store dalsystemene har en «badekarfasong» som legger sterke premisser for bosetting og arealbruk. Nede i dalen skal «alt skje»; bosetting, landbruk, industriell næringsvirksomhet og infrastruktur – og også det hverdagslige friluftslivet i tilknytning til boområder. Nærfriluftslivet konkurrerer derfor med flere arealbruksformål, også i kommuner med store utmarksområder. Med mye utmarksareal tilgjengelig i en kommune kan det være lett å tenke at vi har areal nok for friluftsliv, og det kreves et spesielt fokus nettopp på det bostedsnære friluftslivet for å se at lett tilgjengelige, godt tilrettelagte områder er viktig for mange, og at disse kan være utsatt for arealpress tross store utmarksområder lenger unna.

Oppland er fjellfylket fremfor noen og gir rike muligheter for friluftsliv i helg og ferier. Langsua nasjonalpark. Foto: Vegard Gundersen

Selv om den nordligste delen av fylket er preget av lav befolkningstetthet, har alle kommuner i Oppland et kommunesentrum og de fleste har også flere tettsteder eller plasser med en sentrumsstruktur. Dette er steder der befolkningskonsentrasjonen er høyere enn ellers i kommunen, selv om størrelsen på disse stedene selvfølgelig gjenspeiler befolkningstettheten i kommunene. Selv om kommuner med lav befolkningstetthet har store utmarksområder å ta av, kan behovet for lett tilgjengelige naturområder i nærmiljøet være til stede. Dovre kommune er et godt eksempel på det, der Dombåshaugen trekkes fram som et viktig friluftsområde på tross av kommunens store utmarksområder i skog- og fjell. I andre kommuner nevnes viktigheten av å sikre skogsområder i nærheten av eksisterende eller planlagte boligfelt, også i kommuner der befolkningstettheten generelt er lav. Vi ser altså at statlig sikring av friluftslivsområder har et

potensial i alle kommuner. Ser en friluftslivet i et folkehelseperspektiv er det nettopp i rurale kommuner at den fysiske aktiviteten generelt sett er minst (www.ssb.no). Nærmiljøfriluftslivet kan karakteriseres som et lavterskeltilbud for større grupper av befolkningen enn det mer tradisjonelle friluftslivet som innebærer å «reise til fjells», og lett tilgjengelige friluftslivsområder i nærheten av der folk bor har derfor en funksjon selv i store utmarkskommuner.

De fleste nye områdene som er sikret ligger langs sørlandskysten, som lenge har vært en prioritert strekning. Gjennom nasjonal handlingsplan for friluftsliv settes nå fokus på bolig- og sentrumsnære områder som aktuelle områder for statlig sikring. Dette er nok en litt fremmed tanke i mange kommuner, også i Oppland. Det nasjonale fokuset på bolig- og sentrumsnære friluftslivsområder vil gjøre at kommunene i Oppland framover må se seg om og drøfte aktuelle og alternative sikringsformer, også for disse områdene.

*Et av områdene som er sikret med statlig sikring i Oppland, Mosodden, Lillehammer kommune.
Foto: Vegard Gundersen*

4 Metode

I samråd med Oppland fylkeskommune ønsket vi å innhente noen opplysninger og synspunkter fra kommunene knyttet til statlig sikring av friluftslivsområder. Vi valgte å gjennomføre en helt enkel spørreundersøkelse på e-post. I et brev utsendt av Oppland fylkeskommune (se vedlegg 1) ble det kort gjort rede for arbeidet med nasjonal handlingsplan for statlig sikra friluftslivsområder, før ansvarlig for friluftsliv i den enkelte kommune ble bedt om å svare på disse 4 spørsmålene pr. e-post.

- 1. Hvis staten skulle sikre flere arealer for friluftsliv, hvilke typer friluftslivsområder er under arealpress og viktigst å sikre i din kommune (eks. badeplasser, skogsområder, lekeplasser)?**
- 2. Er det spesielle områder i din kommune som vurderes som aktuelle områder for statlig sikring (angi stedsnavn og beskriv kort områdets karakter)?**
- 3. Synes du/dere at statlig sikring av friluftslivsområder er en relevant sikringsform i din kommune? Hvorfor, hvorfor ikke?**
- 4. Hvor relevant synes du/dere at denne sikringsformen er for å ivareta bolignære/sentrumsnære områder?**

16 av 26 kommuner besvarte spørsmålene.

Flertallet av besvarelsene ser ut til å være besvart av én person, mens i enkelte av svarene fra kommunene går det fram at spørsmålene er drøftet blant flere kommunalt ansatte eller i planforum. I brevet fra Oppland fylkeskommune ble ansvarlig for friluftsliv i kommunen bedt om å besvare spørsmålene. Interessant nok er dette personer med tilhørighet til ulike ansvarsområder/etater. Flertallet av besvarelsene er gjort av personer med ansvarsområde innen plan- og miljø, mens mindretallet er besvart av personer med ansvarsområde innen kultur, arealplanlegging, park og idrett eller landbruk. Spørsmålene var ikke ment å måtte drøftes formelt i administrative og politiske fora. I samråd med Oppland fylkeskommune blir det derfor ikke gjort rede for den enkelte kommunes besvarelser på spørsmålene i denne rapporten. En oppsummering av kommunenes besvarelser er likevel gjort av NINA for fylkeskommunen, som vil kunne dra nytte av informasjonen i videre arbeid med statlig sikring av friluftslivsområder.

Dessverre ble det avgitt færrest besvarelser i de mest befolkningstette kommunene, tross purring. Vi vurderer likevel at besvarelsene til sammen gir et representativt bilde av fylket på et overordnet nivå, i tråd med den ressursmessige avgrensingen av vårt oppdrag/arbeid. Tross en svært avgrenset spørreundersøkelse ga besvarelsene tilsammen mye nyttig informasjon og basis for å danne oss noen perspektiver omkring statlig sikring av friluftslivsområder i Oppland fylke.

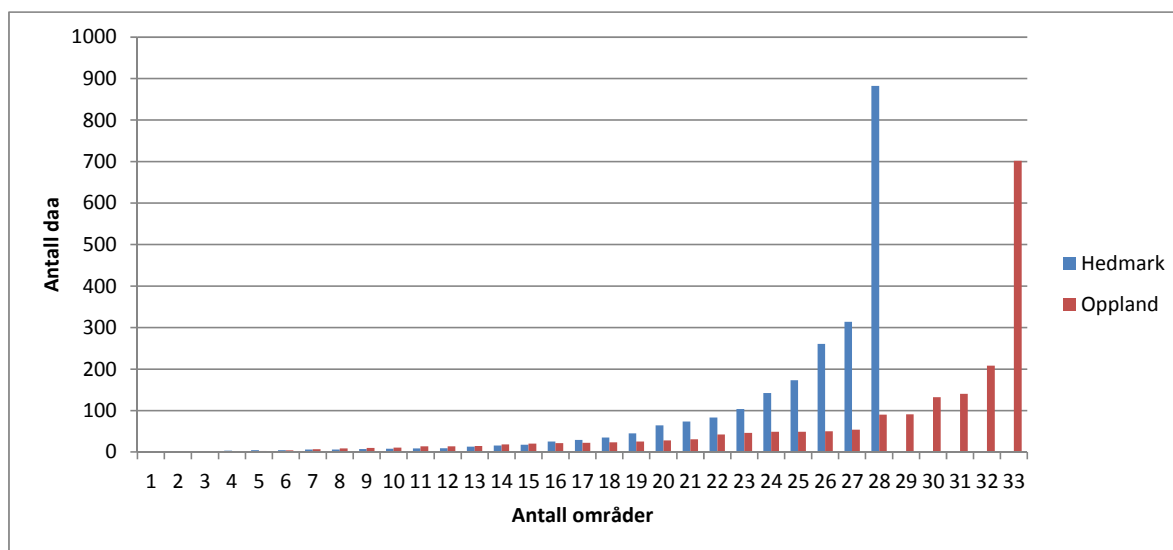
I tillegg til spørreundersøkelsen valgte vi å arrangere en uformell drøfting av rapportens tema blant kolleger her på NINA Lillehammer, noe som også ga gode innspill til arbeidet. Det er også utført noe feltarbeid ved å besøke de sikra områdene i Lillehammer kommune.

www.naturbasen.no har gitt arealdata i rapporten.

5 Statlig sikra friluftslivsområder i Oppland

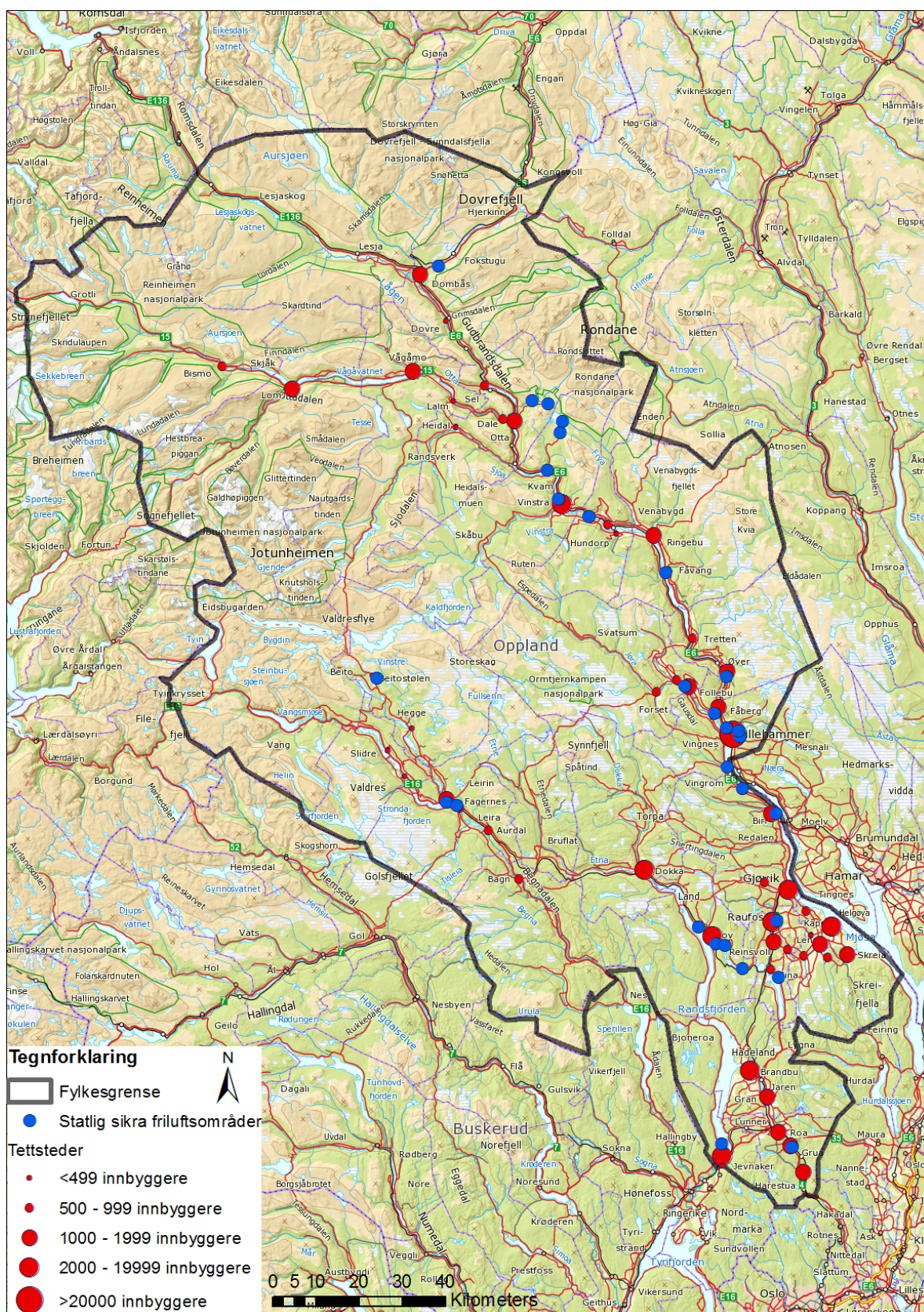
5.1 Oppland fylke: hvor mye friluftslivsområder er sikret gjennom statlig sikring?

Oppland fylke har et landareal på vel 25 000 km² og en befolkning per 1. januar 2012 på 187 147 personer. I alt 1930,9 daa fordelt på 33 områder er per dags dato statlig sikra friluftslivsområder i Oppland. Sammenlignet med fylker med kystsoner i Sør-Norge, og spesielt i Oslo-regionen, er dette et meget lavt tall. Sammenlignet med Hedmark ligger andel på samme nivå, 33 områder i Oppland og 30 i Hedmark. Arealmessig skiller det imidlertid stort mellom fylkene, 1930,9 daa i Oppland og 32040,2 daa i Hedmark, som skyldes at det er to store områder i Hedmark som er sikret på denne måten, Gråhøgda, Stor-Elvdal kommune (25853.9 daa) og Mefurua, Rendalen kommune (3847.5 daa) (Figur 1).

Figur 1. Viser statlig sikra friluftslivsområder i Oppland og Hedmark sortert etter størrelse. For Hedmark sin del er 2 store områder utelatt i presentasjonen og disse kommer da i tillegg til det figuren viser. Det er Gråhøgda, Stor-Elvdal kommune på 25853,9 daa og Mefurua på 3847,5 daa, Rendalen kommune.

Likevel, det noe begrensede arealet av statlig sikra friluftslivsområder er kanskje ikke så overraskende i et fylke med svært store utmarksarealer og med kun to byer med et befolkningstall over 25.000 (Lillehammer, Gjøvik). 19 av fylkets 26 kommuner har under 10 personer bosatt pr. km², mens 7 kommuner har fra 33-46 personer bosatt pr. km² (se tabell 1). Bortsett fra Lillehammer kommune som har seks statlig sikrede friluftslivsområder (se kap. under), er det den sørligste og mest befolkningstette regionen av fylket som har færrest områder og *minst* areal sikret som statlig sikrede friluftslivsområder (se Tabell 1, Figur 2). Kanskje er det derfor nettopp her, i den sørligste og mest befolkningstette delen av fylket, at potensialet for å ta i bruk statlig sikring av friluftslivsområder er størst, og ikke minst i bosteds- og sentrumsnære områder og strandsoneområder (Figur 2).

Figur 2. Viser fordeling av de statlig sikra friluftslivsområdene i Oppland i forhold til befolkningsskonsentrasjon i byer og tettsteder.

Tabell 1. Statlig sikrete friluftslivsområder (kilde: naturbasen) i forhold til befolkningstetthet i Opplandskommunene (kilde: SSB). Kommunene er sortert i 3 grupper, der kommuner med høyest befolkningstetthet er plassert først i tabellen.

Kommuner	Antall innbyggere	Innbyggere pr km ²	Statlig sikrete friluftslivsområder, eksisterende arealer	Areal, år sikret
Gjøvik	29202	46	Strandengen (parkeringsplass i tilknytning til friluftslivsområde)	3 daa, 1986
Lillehammer	26765	59	Kremmerodden (badeplass + parkeringsplass)	10 daa, 1988
			Vingrom (badeplass)	133 daa, 1970, 1971
			Mosodden (badeplass/friområde)	46 daa, 1988, 1990
			Tverrløypa	3 daa, 1996
			Jorekstad/Gausa (badeplass/strand)	54 daa, 1974
			Øvregård v/Stampesletta (grøntdrag for lek og aktivitet)	90 daa, 1972
			Breisethjordet (grøntdrag for lek og aktivitet)	91 daa, 1967
Østre Toten	14747	30		
Gran	13493	20		
Vestre Toten	12928	55	Engenstranda (badestrand + parkering)	18 daa, 1993
			Korta (grøntdrag, lekeplass + parkeringsplass)	42 daa, 1991
Lunner	8776	32	Granbakken og Låveløkken	20 daa, 1981
Jevnaker	6483	33	Nordbytangen (badeplass + parkering)	49 daa, 1989
Nord-Aurdal	6428	8	Leirasanden (badeplass + parkering)	31 daa, 1977
			Veslefjordområdet (bading + parkering)	0,1 daa, 1993
Gausdal	6160	5	Bruvolden (bading og strand)	14 daa, 1995
Sel	5992	7	Mysuseter (jakt + parkeringsplass)	25 daa, 1990
			Uldalen	22 daa, 1986
Nordre Land	6768	7		
Nord-Fron	5830	5	Eidesand (bading, lek og fiske)	49 daa, 2006
			Furusjøen båtutsett (båtutsetting, opphold ved vatnet)	4 daa, 2005
			Kveinnhølen Storåa (bading og strand)	
			Årvillingen Kvamsfjellet (badeplass + parkeringsplass)	7 daa, 1997
				50 daa, 1993
Søndre Land	5761	9	Ilodden (badeplass)	14 daa, 1979
			Fagerlund m. Kråkvika	0,1 daa, 1973
			Skrankefossfløyta	28 daa, 2000
			Vassendlandet (badeplass + parkering)	22 daa, 1992
			Trevatna velpark	11 daa, 2002
Øyer	5095	8	Aronsvejordet (fiske, opphold, båtliv)	140 daa, 2004
Ringebu	4561	4	Tromsa (badeplass)	24 daa, 1995
Vågå	3739	3		
Sør-Fron	3208	4	Sandli	14 daa, 1981
Øystre Slidre	3174	4	Beitostølen	702 daa, 1966
Sør-Aurdal	3154	3		
Dovre	2742	2	Hyndurju (parkeringsplass)	208 daa, 1977
Lom	2382	1		
Skjåk	2307	1		
Vestre Slidre	2232	5		
Lesja	2195	1	Rånå (parkeringsplass)	0,1 daa, 1984
Vang	1617	1	Åsvang (parkeringsplass)	0,1 daa, 1984
Etnedal	1408	3		
SUM	187147			1930,9 daa

Det er mangelfull beskrivelse av formål og tilstand på friluftsområdene (se Naturbasen). For noen områder mangler det helt en beskrivelse, og vi ble også klar over ved besøk av områdene i Lillehammer kommune at beskrivelsen er svært forenklet. Det bør være en prioritert jobb og kartlegge funksjon, tilstandene og evt. behov for tiltak i områdene. Dette kan for eksempel gjøres ved at en person oppsøker områdene og foretar registreringer, eller at man utarbeider et enkelt spørreskjema som den enkelte kommune returnerer.

På basis av den informasjonen som er tilgjengelig er det formålene badeplass og parkeringsplass, gjerne i kombinasjon, som er den desidert vanligste kategorien. Når det gjelder badeplass, kan denne kategorien enkelte steder tilby muligheter for en rekke andre aktiviteter knyttet til vann og strand, f. eks. fiske, båtliv, solbading, ballspill, piknik, mosjon, jogging, camping etc. I noen tilfeller er bare selve parkeringsplassen sikret.

I Oppland finnes det gode eksempler på statlig sikra friluftslivsområder som kan bli viktigere å sikre i fremtiden. Eksempel på dette er Breiseth-jordet og Øvregård beliggende i Lillehammer

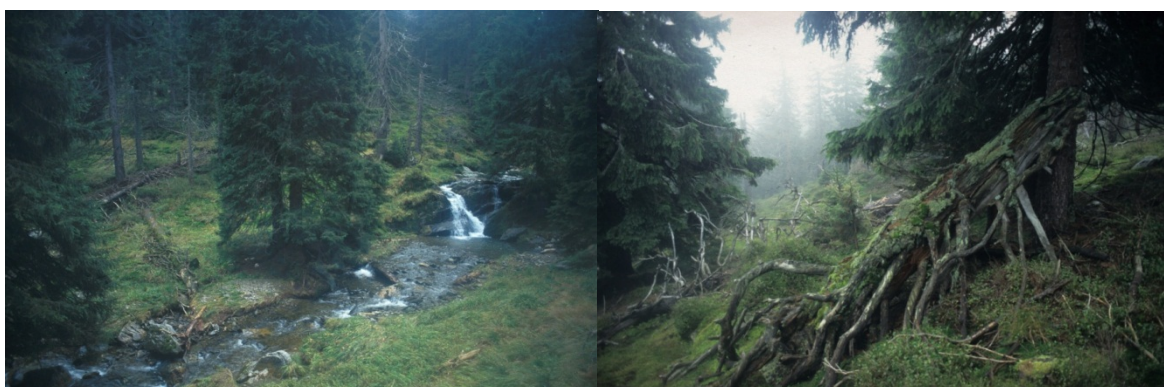
kommune. Disse områdene fyller mange funksjoner for nærfriluftslivet. Deler av områdene har karakter av sterk tilrettelegging og gir god tilgang til «Marka» med gangveger, lysløyper, benker og kart/informasjon, men det finnes også mer «uformelle» områder rundt som kan innby til barns lek og opphold. Målretta skjøtsel kan i tillegg gjøre områdene ennå mer tiltalende og attraktive for besøk. Se kapittelet med eksempel fra Lillehammer for utfyllende informasjon om denne type områder.

Det er etter vår vurdering helt klart et potensial for å utvide arealet av statlig sikra områder i Oppland, til i større grad å sikre nærområder for lek, mosjon og friluftsliv. Et viktig poeng her er i hvilken grad denne type områder er sikret på kommunenivå, gjennom plan- og bygningsloven. Vi har ikke funnet gode oversikter over arealer sikret etter plan- og bygningsloven i Oppland.

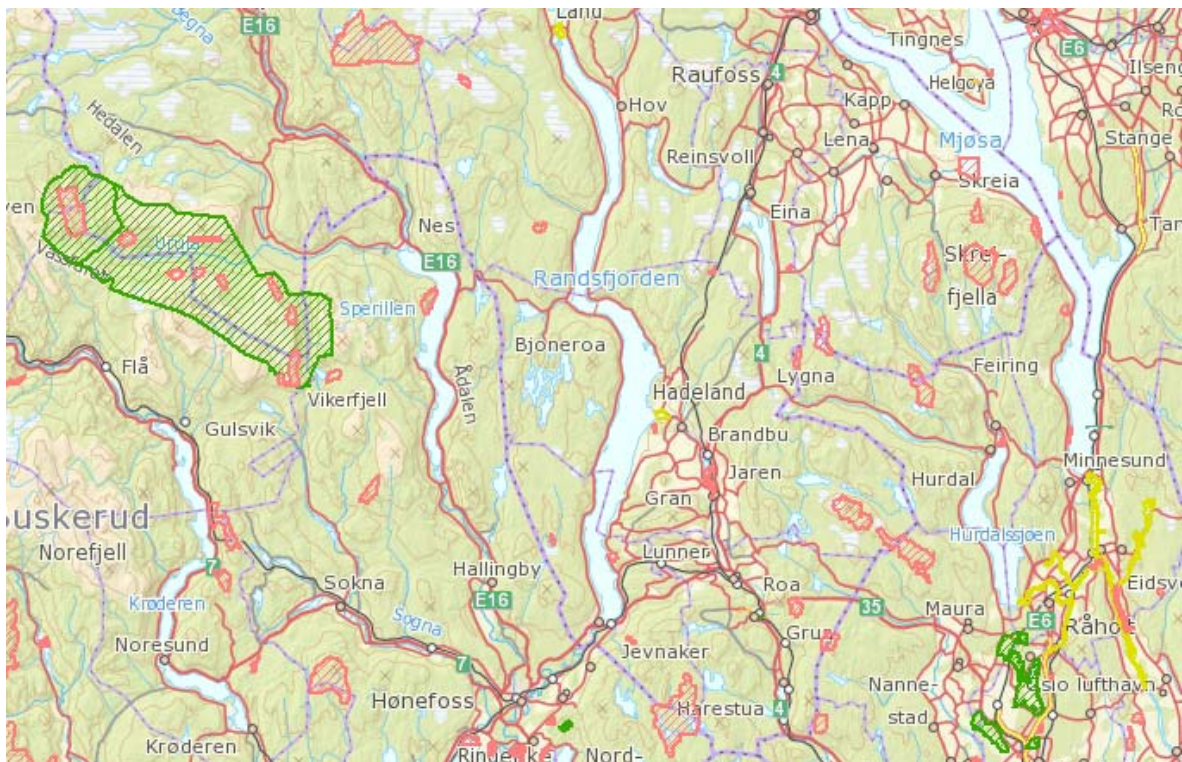
5.2 Verneområder etter Naturmangfoldloven (tidl. Naturvernloven) i Oppland

Det er i denne sammenheng naturlig at man vurderer hva andre verneformer kan tilby friluftslivet i Oppland. Oppland er i dag det fylket i landet som har størst andel areal vernet etter Naturmangfoldloven (omlag 26 % av arealet, dvs 6616 km²). Det er de store nasjonalparkene i Nord-Gudbrandsdalen som utgjør mesteparten av vernearealet. Også landskapsvernområder og kulturlandskap i form av seterdaler utgjør en betydelig del av vernearealet. De statlig sikra friluftsområdene på til sammen i underkant av 2 km² utgjør svært beskjedne areal i forhold til vern etter Naturmangfoldloven (altså 6616 km²). Det er naturlig å spørre seg i hvilken grad verneområdene etter Naturmangfoldloven kan fylle behovene som er tenkt dekt opp gjennom statlig sikra friluftsområder.

For hovedtyngden av det vernete arealet i naturreservater, nasjonalparker og også landskapsvernområder i seterdaler, er dette områder som ligger for perifert i forhold til å fylle funksjoner for friluftsliv i nærområdet. Selv om denne påstanden holder for hovedtyngden av områdene, finnes det naturreservater og landskapsvernområder som har en bostednær beliggenhet. Vi har ikke gjennomført en fullstendig analyse på hvor mange områder og arealer dette utgjør i Oppland, men gir i det følgende en kort beskrivelse. Se også eksempelet fra Lillehammer i kapitlet under for en drøfting av dette.

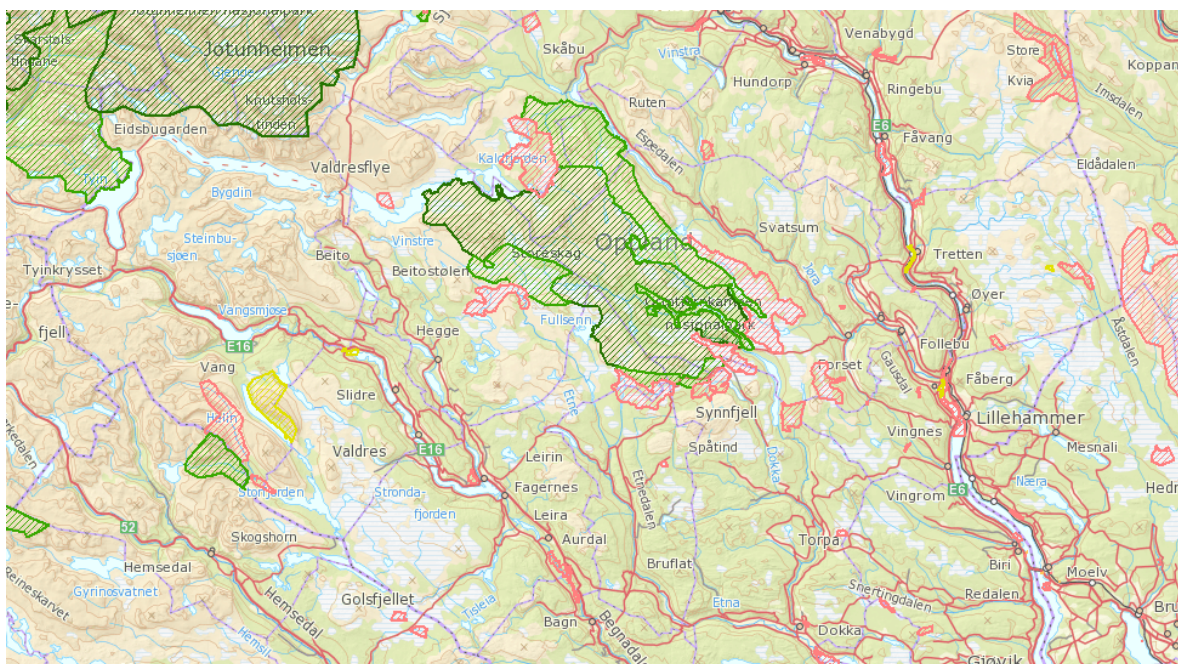
Enkelte barskogområder sør i Oppland ligger i nærheten av bebyggelse. Opplevelseskvalitetene og tilretteleggingen i disse områdene er ofte for lav til at de kan ha funksjon for befolkningen generelt. For de som søker ut i stille og urørte miljøer er dette attraktive områder. Foto: Vegard Gundersen

Figur 3. Verneområder etter Naturmangfoldloven i de sørlige deler av Oppland fylke. Rød skravur er naturreservat og grønn skravur er landskapsvernområde.

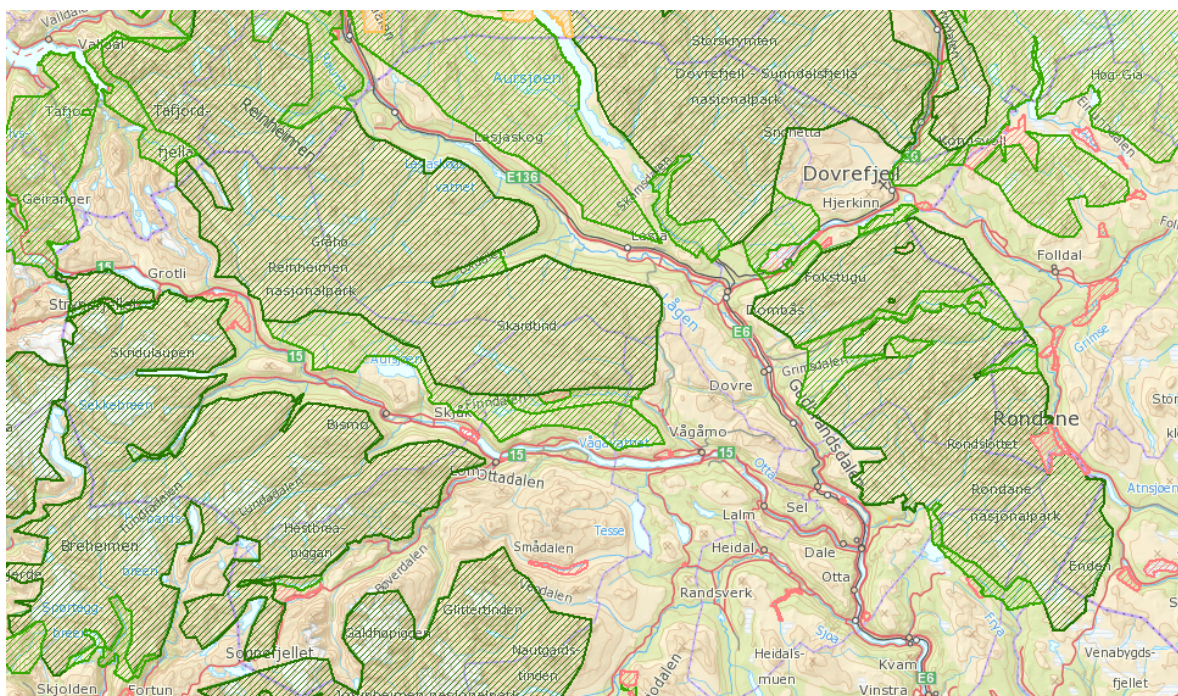
Sør i Oppland er verneområdene dominert av barskog i mer fjerntliggende høyereliggende områder (Figur 3). Barskogområdene er attraktive for de som søker villmarkspregede områder, og det vil ofte innebære en viss reisetid med bil og en må ofte gå et stykke langs enkel sti eller i terrenget for å komme frem. Tilretteleggingsgraden varierer stort mellom områdene, men er generelt på et lavt nivå. Noen barskogområder har ingen form for tilrettelegging. Det er også vernområder på Hadeland som ligger mer sentralt i forhold til bebyggelse: Hovstjern (våtmark), Jarenvannet (våtmark), Lysen (urørt skog), Røykenvika (fuglereservat) alle i Gran kommune, Skjerpemyr (myr) og Østhagan (landskapsvern) i Lunner kommune, og Totenvika i Østre Toten kommune. I tillegg er noen områder vernet med verneformål enkeltstående naturminner i kulturlandskapet. Alt i alt utgjør dette beskjedne areal. Av bostedsnære områder vernet etter naturvernloven Sør i Oppland er det overvekt av våtmark, vann og myr i verneområdene nær der folk bor, og det er vanskelig å vurdere tilgjengeligheten disse områdene har for befolkningen.

Verneområdene i midtre deler av Oppland er dominert av fjerntliggende skog- og fjellområder med et urørt preg, men også større seterlandskap, f. eks. tilgrensende Langsua Nasjonalpark (Figur 4). Det er også verdt å merke seg naturreservatene i deltaområder og flommarksskoger langs Gudbrandsdalslågen, i tillegg til noen edellauvskogreservat lenger opp i dalen. Hvilken funksjon disse kan ha for friluftslivet varierer fra område til område, og ligger utenfor vårt mandat å vurdere. Disse må tas med i betraktningen når det gjelder videre vurdering av behov.

Figur 4. Verneområder etter Naturmangfoldloven i midtre deler av Oppland fylke. Rød skravur er naturreservat, lys grønn skravur er landskapsvernområde og mørk grønn skravur er nasjonalpark.

Av bosettingsnære verneområder i midtre deler av Oppland kan nevnes, Dokkadeltaet (våtmark), Fluberg (fuglereservat) Søndre land kommune, Lomendeltaet (våtmark) i Vang kommune, Fodnesåsen (skog) i Nord Aurdal kommune, Svennesvollene (våtmark) Gjøvik kommune, Lågendeltaet i Lillehammer kommune, Trettenstryka (dyrefredning), Rolla (barskog) i Øyer kommune, Fåvang (våtmark) i Ringeby kommune, Hundorp (våtmark) i Sør-Fron kommune.

Figur 5. Verneområder etter Naturmangfoldloven i den nordlige delen av Oppland fylke. Rød skravur er naturreservat, lys grønn skravur er landskapsvernområde og mørk grønn skravur er nasjonalpark

De nordvestlige deler av Oppland domineres stort av nasjonalparker og landskapsvernområder i seterområder og landskap i tilknytning til disse (Figur 5). Enkelte naturreservater er lokalisert i dalbunnen.

De store nasjonalparkene og landskapsvernområdene nord i Oppland gir store muligheter for bruk, men kan ikke erstatte de funksjonene som nærområdene har for friluftslivet i tettstedene. Skileik i Foksådalen, Dovre nasjonalpark. Foto: Vegard Gundersen

Av bostednære verneområder i nord kan vi nevne: Asjo (våtmark) Lom kommune, Sandehorten (kalkfuruskog) og Vistehorten (kalkfuruskog) i Vågå kommune.

Vi kan på bakgrunn av denne enkle gjennomgangen trekke noen overordna konklusjoner på hva områder vernet etter Naturmangfoldloven kan bidra med til nærfriluftslivet i Oppland. Områdene ligger hovedsakelig for perifert til at de skal kunne spille noen rolle for nærfriluftslivet. Et besøk vil innebære transport over lengre avstander med bil og også til fots. En annen konklusjon er at disse er vernet for å bevare en spesiell naturtilstand, og som ofte avviker fra de ønsker og behov befolkningen har til tur- og opplevelsesmiljø. Områdene har som oftest en lav grad av tilrettelegging. Likevel, vil det være rikelige områder for de i befolkningen som etter spør urørt natur med stillhet og ro, og som er villige til å kjøre / gå et stykke for å nå disse arealene. Vi har likevel sett at enkelte verneområder etter Naturmangfoldloven ligger bostednært. Dette er oftest våtmarksområder (deltaer, strandsoner, vann, myr), og i noen tilfeller skog og enkeltstående naturminner. Vi har ikke gjort noen vurdering av hvilken rolle disse kan fylle i det enkelte lokalsamfunn.

5.3 Lillehammer kommune som eksempel

Vi vil videre bruke de statlig sikra områdene i Lillehammer kommune som et eksempel på funksjon og beliggenhet av slike områder. Det statlige vernet omhandler i alt 6 områder og vi gir først en kort presentasjon av disse.

5.3.1 Oversikt over områdene fra Naturbasen

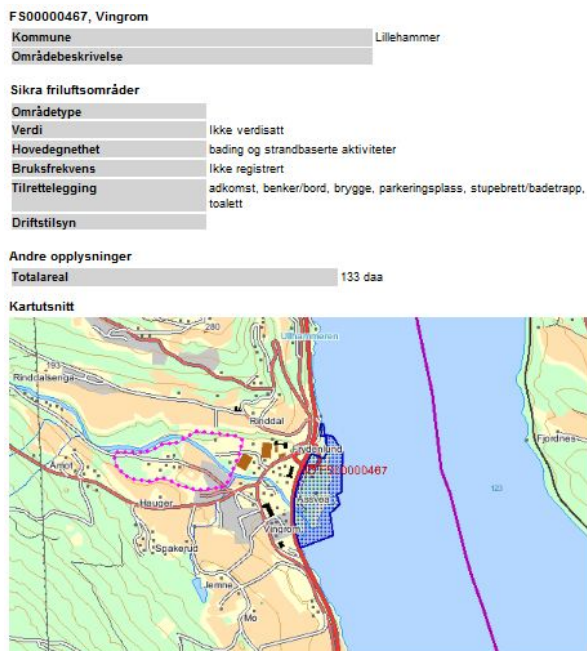
Naturbasen gir følgende oversikt over de 6 statlig sikra friluftslivsområder i Lillehammer (Tabell 2). Oversikten inneholder navn, gårds- og bruksnummer, servituttdato, delareal, totalareal. Det ligger inne to linker til videre informasjon. Ved å klikke på navnet på området får man presentasjon i kartapplikasjonen i databasen, der man kan zoome inn og ut og legge til informasjon om annen arealsikring. Ved å klikke på faktaark får man en kort beskrivelse av området (Figur 6). Informasjonen er variabel, for noen områder finnes det ingen utfyllende informasjon (f. eks. Mosodden og Tverrløypa).

Tabell 2. Viser tabellen generert fra Naturbasen over statlig sikra friluftsområder i Lillehammer kommune.

Friluftslivsområde	Gårdsnr	Bruksnr	Sikringsår	Servituttdato	Delareal	Totalareal	Faktaark
Breiseth - Jordet (FS00000469)	63	175	1967	15.08.1967	90,92222	90,8 daa	Faktaark
Jorekstad - Gausa (FS00000466)	164	90	1974	14.06.1974	53,6787	53,7 daa	Faktaark
Mosodden (FS00000465)	53	319	1988	26.09.1988	31	46,2 daa	Faktaark
	53	321	1990	14.08.1990	12,62		
Tverrløypa (FS00000456)	87	266	1996	09.08.1996	3	3 daa	Faktaark
Vingrom (FS00000467)	6	18	1970		34,07	132,7 daa	Faktaark
	7	42	1971		42,6144		
	11	24	1970		50,1432		
Øvregård (FS00000468)	59	172	1972	16.10.1972	88	90,5 daa	Faktaark

Nærmeste tettsted er Vingrom, men avstanden er også kort fra Lillehammer som sees i bakgrunnen. Foto: Vegard Gundersen

Figur 6. Viser faktaark over det statlig sikra friluftslivsområdet i Vingrom.

Friluftslivsområdet Vingrom har en høy grad av tilrettelegging for tur, opphold og aktiviteter.
Foto: Vegard Gundersen

5.3.2 Breiseth-jordet

Området utgjør 91 daa, i alt vesentlig skog som har kommet opp på et tidligere jordbruksareal. Området grenser mot bebyggelse i sør og friluftsområdet Maihaugen i vest. Skogen utgjør eldre plantet granskog, gammel bjørkeskog og blandingsskog. Det er gjennomført tynninger i gran- og bjørkeskogen. Det er en bred trasé av lyssatt gangveg som går parallelt med en skiløype vinterstid. Fra gangvegen er det flere merka stier, og en skiløype, som går opp videre innover i skogen. Det er satt opp kart og informasjon som viser turmulighetene i områder. Ellers er det ingen tilrettelegging. På nedsiden av gangvegen er det et høyt gjerde som markerer Maihaugen friluftsområde, og en ganske stor del av det sikra området er utilgjengelig uten å betale billett. Gangvegen er intensivt brukt. Det er noen få tegn til bålplasser, hyttebygging og stier ellers i skogen, men den bærer preg av liten bruk utenfor gangvegen. Granskogen var i ferd med å bli avvirket (Figur 7).

Funksjon friluftsliv: Lyssatt gangveg, lysløype og lek for barn og unge.

Figur 7. Området Breiseth-jordet, Lillehammer kommune. Nærskogen. Foto: Vegard Gundersen

Breiseth-jordet domineres av en gang- og sykkelveg kombinert med oppkjørte løyper og lysløype. Foto: Vegard Gundersen

5.3.3 Jorekstad-Gausa

Området utgjør 54 daa og består av elva Gausa med strand, deltaområder og flommarksskog (Figur 8). Området grenser til idrettsområdet Jorekstad, Fåberg. Området har en lav grad av tilrettelegging, med unntak av en kort gangveg og et parkpreget lite område mellom broene på nordsiden. Flommarksskogen bærer preg av liten grad av skjøtsel, og det er også store mengder trevirke og søppel på bakken etter forrige flom. Området er slik det framstår nå generelt vanskelig tilgjengelig og lite imøtekommende for besøk.

Funksjon friluftsliv: Fiske og å komme ned til elva på nordsiden

Figur 8. Området Jorekstad-Gausa, Lillehammer kommune.

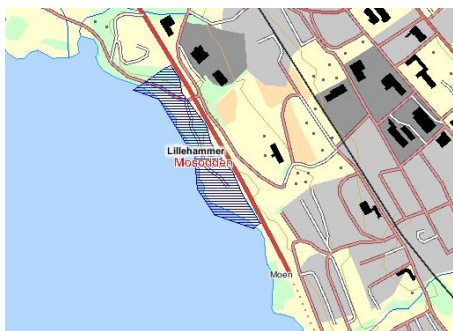

Store deler av området Jorekstad-Gausa har en lav grad av tilrettelegging og skjøtsel. Det er heller ingen informasjonsskilt. Foto: Vegard Gundersen

5.3.4 Mosodden

Området utgjør 46 daa med strandområde til Gudbrandsdalslågen og grenser mot E6 og bebyggelse (Figur 9). Hele området har et parkpreg av gamle trær og er sterkt tilrettelagt for bruk gjennom parkskjøtsel, gangveger og inkluderer fysisk tilrettelegging av toaletter, søppelkasser, griller, informasjon og kart, i tillegg til parkering. Mosodden fyller mange ulike friluftslivsaktiviteter, bading, fiske, piknik, grilling, padling og mange går tur gjennom området. I tillegg huser det fellesarrangementer som konserter og annet. Området har meget høy grad av tilrettelegging.

Funksjon: Mange ulike funksjoner knyttet til vann og turgåing.

Figur 9. Området Mosodden, Lillehammer kommune.

Mosodden er meget sterkt tilrettelagt for allsidig bruk knyttet til tur, opphold og en rekke aktiviteter. Foto: Vegard Gundersen

Mosodden bærer også preg av et meget godt vedlikeholdt og skjøttet parkområde. Foto: Vegard Gundersen

5.3.5 Tverrløypa

Området er på kun 3 daa og grenser mot bebyggelse i vest. Området har en gangveg og det er sikret forbindelse på oversiden av bebyggelsen (Figur 10).

Funksjon: Sikre forbindelse og barns lek.

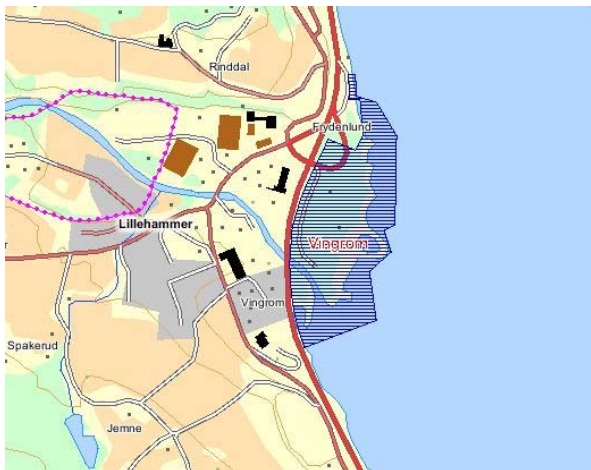
Figur 10. Området Tverrløypa, Lillehammer kommune.

5.3.6 Vingrom

Området er på 133 daa og grenser mot E6 på vestsiden og Mjøsa på østsiden (Figur 11). Det sikra området er et deltaområde lagd av elva Rinna og inneholder mange ulike naturtyper og elementer. Det er sumpskog og flommarksskoger uten skjøtsel og tilrettelegging. Men området domineres av sterk tilrettelegging og parkskogpreg med åpne grassletter og strandsoner

mot Mjøsa og elva Rinna. I første rekke brukes området som badeområde sommerstid, men er også arena for en rekke andre strandaktiviteter, i tillegg til fugleobservasjon og fiske. Bade-dammen i området er sentral for bading i litt varmere vann enn det Mjøsa kan tilby. Området blir også brukt som nærturområde og det er fellesarrangement, for eksempel gjennom skole og barnehage. Det er blant annet nærområdet til Vingrom skole. Tilretteleggingsgraden er meget høy, med parkeringsplasser, gangveger, toalett, mange benker, søppelkasser, griller, ballspill, i tillegg til informasjon om området.

Funksjon: Mange ulike funksjoner knyttet til vann og turgåing, også organiserte aktiviteter.

Figur 11. Området Vingrom, Lillehammer kommune.

Vingrom har høy grad av tilrettelegging for aktiviteter knyttet til strandliv og vann. Foto: Vegard Gundersen

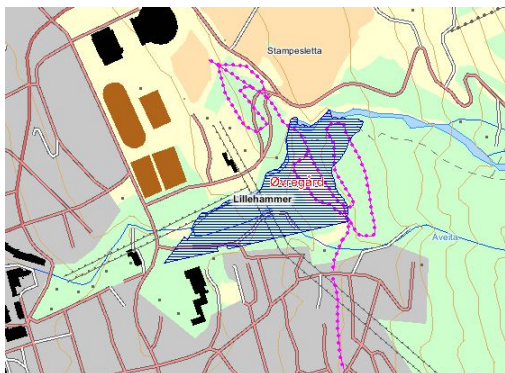

Vingrom har større gressletter som egner seg for ballspill. Til venstre i bildet skimtes elva Auga som renner ut i Mjøsa. Foto: Vegard Gundersen

5.3.7 Øvregård

Området består av 90 daa beliggende i nærheten av Olympiaparken på Stampesletta (Figur 12). Området som grenser til Mesnaelva inneholder i alt vesentlig gammel blandingsskog av gran og furu, og med et åpent jorde. Skogen inneholder rike opplevelseskvaliteter. Det er opparbeidete gangveger og sløyfer med lysløyper i området. Tilretteleggingsgraden er høy med gangveger, broer, benker, lyssetting og med kart og informasjon om turmuligheter. Området danner for mange starten på turen opp langs Mesnaelva. Det er mange stier også utenfor de mest opparbeidete områdene og som indikerer stor bruk av området.

Funksjon. Allsidig idrett og tur, i tillegg til nærområde for barn.

Figur 12. Området Øvregård, Lillehammer kommune.

Området Øvregård har en unik kombinasjon av godt tilrettelagt atkomst og gangveger ut i Mar-ka og mer uformelle områder som innbyr til lek etc. Foto: Vegard Gundersen

5.3.8 Samlet vurdering

De statlige sikra friluftslivsområdene i Lillehammer fyller ulike funksjoner for befolkningen. Mosodden og Vingrom har en meget attraktiv beliggenhet i strandsonen og er skjøttet og tilrettelagt for lett tilgang og allsidig bruk. Dette er områder som inkluderer hele infrastrukturen fra parkering til gangveger og oppholdssteder, og vedlikehold. Øvregård og Breiseth-jordet skal sikre adgang til og areal for nærfriluftslivet. Dette er viktige turområder i skog og sikrer en allsidig bruk som trening, mosjon og barns lek i nærmiljøet. Tilrettelegging av gangveger er i seg selv attraktivt, men området Øvregård viser at skjøtsel av skogene i tillegg gir stor opplevelseskvalitet for de besøkende. Tverrløypa har en helt spesifikk funksjon for å sikre forbindelseslinjer og grønnkorridor i utbyggingsområder. Det siste området, Jorekstad-Gausa, er et strandsystem langs en elv som har stort potensial for tilrettelegging og bruk, spesielt i forhold til universiell utforming og tilgang til elvesystem.

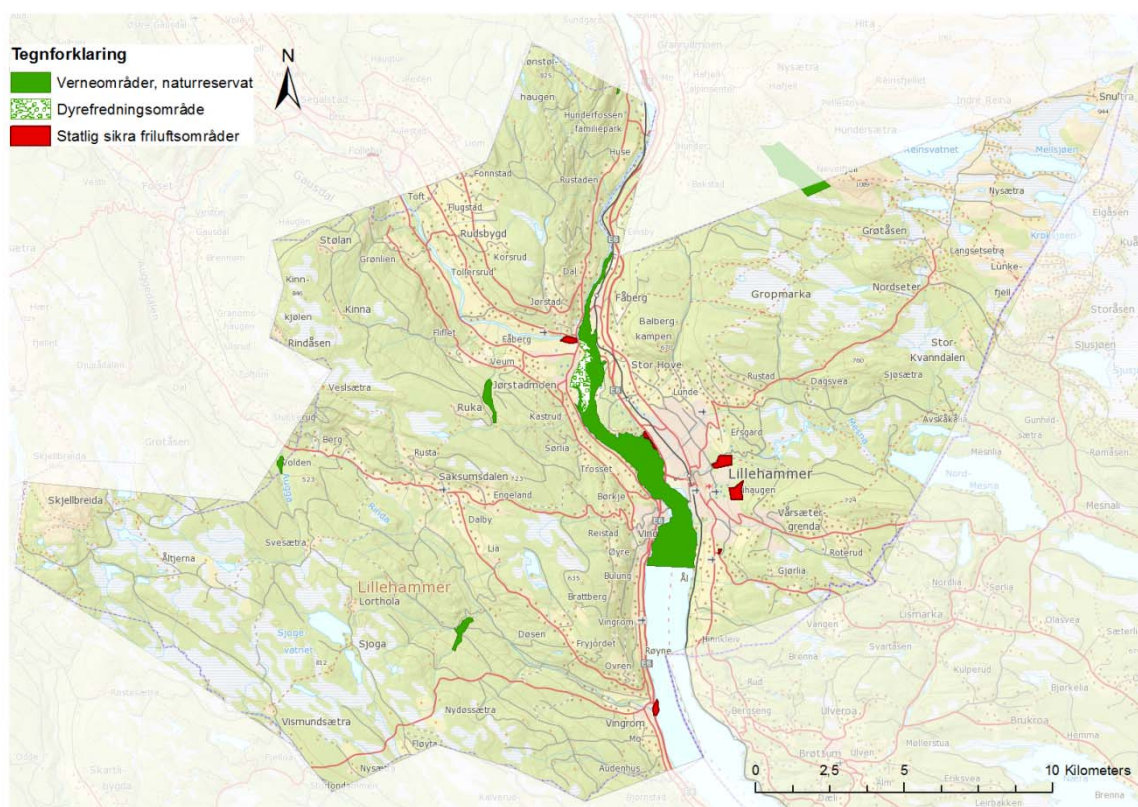
5.3.9 Statlig sikra friluftsområder i forhold til vern etter naturmangfoldloven

Lillehammer kommune har sikret arealer og grøntstrukturer for friluftsliv gjennom kommuneplaner, men vi tar ikke med disse i vurderingen av Lillehammer. Områder i Lillehammer kommune er i tillegg sikret gjennom annet vern og vi gir her en kort sammenligning mot verneområder etter Naturmangfoldloven. Det utgjør i alt 7 områder, 6 naturreservat og 1 dyrefredningsområde. Beliggenheten er angitt i figur 13. I alt 3 av områdene (Augga – 79 daa, Djupådalen – 275 daa, Flokoa – 246 daa) utgjør et viktig element i Gudbrandsdalen, nemlig bekkeløfter. Områdene har en perifer beliggenhet i forhold til bebyggelse, tilretteleggingsgraden er meget lav om ingen, og tilgjengeligheten er ofte begrenset av bratt terreng. Det er klart at områdene innehar spesielle opplevelseskvaliteter knyttet til fosser, bekkeløfter og sjeldne arter, men besøksfrekvensen vil på grunn av beliggenhet og tilgang være meget lav.

Opplevelsesverdier i naturreservatet Flokoa, med Lillehammers høyeste fossefall og lavarten Huldrestry (*Usnea longissima*). Foto: Vegard Gundersen

Et annet området Slåseterlia – 1666 daa, har også en perifer beliggenhet i forhold til befolkning bosatt i Lillehammer. Området grenser mot hytteområder i Hafjell, og har en lettere tilgang fra Øyer (området strekker seg inn i Øyer). Dette området har attraktive opplevelseskvaliteter knyttet til gammel fjellgranskog og steinur, men beliggenheten tilsier også her en meget lav besøksfrekvens av byen innbyggere. Svarverud – 21 daa, er en liten fredet edellauvskog beliggende i ei meget bratt rasmark. Området har en meget lav besøksfrekvens. Naturreservatet Lågendeltaet – 7170 daa (i tillegg, Lågendeltaet dyrefredningsområde – 771 daa), er Norges største innlandsdelta og har en beliggenhet nær Lillehammer by og bebyggelse på Fåberg som tilsier forholdsvis stor bruk av fiskere, turgåere, fugletittere og mange andre aktiviteter knyttet til vann og land. Lågendeltaet har et potensial for større bruk ved tilrettelegging gjennom kart / informasjon og opparbeiding av stier. Dette er da et eksempel på et område som man kunne tenke seg å kombinere bruk og friluftsliv samtidig som man ivaretar verneverdiene i området. De andre 5 områdene i Lillehammer kommune vil være for de som er spesielt interessert i å besøke villmark og avsidesliggende områder.

Figur 13. Kartet viser oversikt over beliggenhet og størrelse på verna områder etter Naturmangfoldloven (grønt) og statlig sikra friluftslivsområder (rødt) i Lillehammer kommune.

Lillehammer kommune brukes her som et eksempel på hvordan ulike vernekategorier kan utfylle hverandre. Når det gjelder nasjonalparker og naturreservater har disse oftest en beliggenhet eller tilgang som for de fleste av Opplands innbyggere ikke utgjør noen naturlig utfart i hverdagsfriluftslivet. Dette er enten områder som ligger i fjellet eller er avsidesliggende i lavlandet, altså i områder med lav befolkningstetthet. I andre tilfeller kan naturreservater knyttet til leverliggende områder, f. eks. våtmarksområder, ofte ha en beliggenhet som gjør de attraktive for friluftsliv i nærområdet. I forbindelse med Oppland, viste vi eksemplet fra Lågendeltaet, Lillehammer, men det er flere eksempler på dette langs Gudbrandsdalslågen. Med økende arealpress mot dalbunnen, kan slike verneområder få økt betydning for friluftsliv.

6 Kommunenes vurdering av statlig sikring av friluftslivsområder

Under gjør vi punktvis rede for hovedfunnene i den korte spørreundersøkelsen til kommunene.

6.1 Hvilke områder er aktuelle for statlig sikring i Oppland?

Spørreundersøkelsen viser definitivt at behovet for sikring oppleves som størst i områder med størst arealpress. Arealpress er gjerne betinget av to hovedfaktorer som kan henge sammen, befolkningstetthet og/eller utbyggingsinteresser. Spørreundersøkelsen viser at arealpresset vurderes som lavt i flere opplandskommuner. Dette kan henge sammen med at vi dessverre har færrest besvarelser i de mest befolkningstette kommunene. Men besvarelsene som er gitt, viser helt tydelig at selv om arealpresset er lite i store deler av mange kommuner, oppleves det behov for sikring nettopp av bostedsnære friluftslivsområder, begrunnet i arealpress.

Grønne lunger, skogsområder og parker i nærheten av sentrumsområder og boligfelt nevnes spesielt av flere kommuner som aktuelle for statlig sikring.

Lekeplasser for barn nevnes av flere kommuner som aktuelt å sikre, de er utsatt for arealpress mange steder uten å være sikret godt nok mot nedbygging.

Regulerte friområder som ikke er innløste, men tatt i bruk, er relevante områder for statlig sikring.

Områder langs vann og vassdrag nevnes spesielt som aktuelt for sikring av flere kommuner. Dette er populære steder å oppholde seg, samtidig som vann og vassdrag gir steder viktige landskapsmessige karaktertrekk en ønsker å sikre mot nedbygging.

Flere kommuner nevner utfartsplasser som aktuelle og viktige steder for sikring. Flere steder i fylket er dette nettopp formålet med de eksisterende statlige sikrete områdene (se tabell 1). Dette kan være viktig for å sikre befolkningen utfartsmuligheter til og i områder som har en annen sikringsform, for eksempel statsallmenninger.

Hovedtraseer for friluftsliv nevnes som aktuelle områder for sikring. Det kan være stier, sykkeltraseer og skiløyper som ikke har et godt nok vern gjennom reguleringsplaner og derfor ikke er sikret mot avkorting og/eller nedbygging.

6.2 Vurdering av sikringsformen statlig sikring av friluftslivsområder

Det er sikret få friluftslivsområder i Oppland de siste årene. Likevel viser spørreundersøkelsen at kommunene er positive til sikringsformen. Kommunene vurderer som nevnt sikringsformen som mest relevant i sentrums- og bolignære områder, fordi arealpresset her er størst.

Noen kommuner peker på at denne sikringsformen er aktuell i kommuner der arealpresset er stort, men at dette ikke er tilfelle i deres kommuner.

Noen kommuner peker på at dette ikke er en relevant sikringsform i deres kommune, fordi sikring etter plan- og bygningsloven gir godt nok vern, altså at arealplanen sikrer godt nok.

Andre kommuner peker på det motsatte, altså at statlig sikring er en mer langsiktig sikringsform med et sterkere vern.

Enkelte kommuner nevner at langsiktige grunneieravtaler gir godt nok vern, mens enkelte andre nevner at statlig sikring vil bedre statusen for områder sikret gjennom frivillige grunneieravtaler.

Flere kommuner nevner at kommunedelplan for idrett- og friluftsliv er viktig for kommunens prioritering av friluftsområdene samlet sett.

Selv om svært få kommuner nevner økonomiske aspekter ved sikring av friluftslivsområder, nevnes det av en kommune med flere sikrete friluftslivsområder at statlig sikring er svært relevant og kanskje også en *forutsetning* for sikring på grunn av økonomiske hensyn. Noen kommuner nevner viktigheten av tilrettelegging av friluftslivsområder for at eksisterende sikra områder i økende grad skal bli tatt i bruk.

En kommune opplyser at de ikke har erfaring eller kjennskap til sikringsformen.

7 Oppsummering

Oppland fylke er et innlandsfylke med lite areal sikret gjennom statlig økonomisk medvirkning, sammenlignet med for eksempel mange kystkommuner langs sørlandskysten. Likevel er mange av de statlig sikra områdene i Oppland svært viktige utfarts- og rekreasjonsområder for befolkningen, mens andre områder (for eksempel parkeringsplasser) bidrar til å sikre tilgjengeligheten til større utmarksområder. Ved å bruke Lillehammer som eksempel har vi forsøkt å vise hvilken rolle de statlig sikra friluftsområdene har i lokalsamfunnet, der de kan fylle ulike roller med å skaffe allmennheten tilgang til viktige områder for spesielt viktige arealer (bade-plass Mosodden og Vingrom), opprettholde korridorer og ferdselsårer i bebyggelsen (Tverrløypa), samt å sikre attraktiv tilgang til større Markaområder og uformelle lekeområder for barn (Øvregård, Breisethjordet). Vi mener spesielt de sistnevnte områdene er gode eksempler på hvordan statlig sikring av friluftslivsområder i Oppland kan prioriteres for fremtiden.

Nasjonal handlingsplan for sikring og tilrettelegging av friluftsområder og viktige ferdselsårer for friluftsliv skal ha et spesielt fokus på friluftsliv i befolkningstette områder. Mange av kommunene i Oppland fylke er preget av store utmarksområder og lav befolkningstetthet, og store områder er også vernet etter naturvernloven. Likevel er det flere faktorer som gjør at de bostedsnære områdene er utsatt for arealpress. For eksempel gjør topografien at mye skal skje i dalbunnen; landbruk, industriell næringsaktivitet, infrastruktur og bosetting. Selv om mange kommuner har store utmarksområder, har befolkningen behov for lett tilgjengelige og attraktive friluftslivsområder der de bor. Dette gjelder spesielt sentrumsområder, men også områder i tilknytning til boligfelt utenom sentrumsområdene. Flere studier viser generelt at for svært mange er nærmiljøfriluftslivet et viktig lavterskelfriluftsliv i forhold til det å reise bort fra bostedet for å utøve friluftsliv.

Oppland fylke har svært store arealer vernet etter naturmangfoldloven (tidligere naturvernloven), men områdene ligger hovedsakelig for perifert til at de skal kunne spille noen rolle for nærfriluftslivet selv om enkelte verneområder ligger bostedsnært. Oppland fylke har derfor rikelig med områder for de i befolkningen som etterspør urørt natur med stillhet og ro, og som er villige til å kjøre / gå et stykke for å nå disse arealene. Men disse områdene er vernet for å bevare en spesiell naturtilstand, noe som ofte avviker fra de ønsker og behov befolkningen har til tur- og opplevelsesmiljø. Områdene har som oftest en lav grad av tilrettelegging.

Den korte spørreundersøkelsen blant kommunene viser at disse naturområdene er viktige og aktuelle for statlig sikring: Grønne lunger, skogsområder og parker i nærheten av sentrumsområder og boligfelt, lekeplasser for barn, regulerte friområder som ikke er innløste men tatt i bruk, områder langs vann og vassdrag, utfartsplasser og hovedtraséer for friluftsliv. Flertallet av opplandskommunene i spørreundersøkelsen uttrykker at de er positive til statlig sikring av friluftslivsområder. Flere kommuner uttrykker likevel at sikringsformen ikke er så relevant i deres kommune, fordi de vurderer arealpresset som begrenset. I tråd med erfaringer fra sikringsarbeid i andre kommuner (Friluftsrådernes Landsforbund 2005) vurderer opplandskommunene sikringsformen noe ulikt; noen vektlegger at det er en sterk og forutsigbar sikringsform med nødvendig økonomisk kompensasjon, mens andre nevner at regulering etter plan- og bygningsloven eller frivillige grunneieravtaler er en «god nok», mer fleksibel, mindre tidkrevende og lettere håndterbar sikringsform.

Med store utmarksarealer tilgjengelig, fordrer det en spesiell bevissthet rundt kvalitetene ved nærmiljøfriluftslivet hvis en skal se behov for sikring også av de bostedsnære områdene. Fokuset på nærmiljøfriluftslivet i den nasjonale handlingsplanen kan være en viktig stimulans og motivasjon for å ta denne sikringsformen i bruk i større grad enn den hittil har vært gjort i Oppland. Oppland fylke har ikke et interkommunalt friluftsråd slik tilfellet er i de fleste kystkommuner. Friluftsliv inkludert det bostedsnære friluftslivet er likevel viktig for befolkningen, og fylkeskommunen og opplandskommunene vil derfor kunne spille en viktig rolle i arbeidet med å utforme og iverksette den nasjonale handlingsplanen for sikring og tilrettelegging av friluftslivsområder.

8 Referanser

- Berg, N. 2004. Holdnings - og brukerundersøkelse i Oslo kommune for Friluftsetaten. Markeds- og Mediainstituttet AS, Oslo.
- Direktoratet for naturforvaltning 2001. DN-håndbok nr. 16-2001, Friluftsområder, offentlig sikring og forvaltning.
- Direktoratet for naturforvaltning 2006. DN-håndbok nr. 27-2006, Naturvennlig tilrettelegging for friluftsliv.
- Direktoratet for naturforvaltning 2011. DN-håndbok 30-2011, Forvaltning av statlig sikrede friluftslivsområder.
- Gullestad, M. 1990. Naturen i norsk kultur. I: T. Deichmann Sørensen & I. Frønes (red.) Kulturanalyse. Gyldendal, Oslo
- Gundersen, V. 2004. Urbant skogbruk – Forvaltning av skog i by- og tettstedkommuner. Aktuelt fra Skogforskningen 3/04. Norsk Institutt for Skogforskning, Ås. 33 s.
- Gundersen, V. 2005. Urban woodland management in Norway: Integrating aesthetic and ecological elements in silviculture. Ph.D. Thesis, Department of Ecology and Natural Resource Management, Norwegian University of Life Sciences, Ås.
- Gåsdaal, O. 1995. Deltakelse i friluftsliv – sosiale mål og fysiske hindringer. PhD thesis, Universitet i Trondheim, Trondheim.
- Holm, S. & Jacobsen, C. H 2001. Rekreativ bruk av byens grønne områder. Forest & Landscape research No. 31. Danish Forest and Landscape Research Institute, Høersholm.
- Hörnsten, L. & P. Fredman. 2000. On the distance to recreational forests in Sweden. Landscape and urban planning 51: 1-10.
- Jenkins, J. M. 2003. Access and accessibility. In: Jenkins, J.M. & Pigram, J.J. (eds.) Encyclopedia of Leisure and Outdoor Recreation. London: Routledge.
- Jensen, F. S. 2003 Friluftsliv i 592 skove og andre naturområder. Skovbrugsserien Nr. 32. Skov og Landskab, Hørsholm.
- Johansen, A. 1995. Den store misforståelsen: "kulturarv" og "nasjonal egenart" i norgesreklame og politisk kultur: en advarsel. Tiden forlag, Oslo.
- Krange, O. 2004. Grenser for individualisering: ungdom mellom ny og gammel modernitet / Olve Krange. Dr. polit. Avhandling, Universitetet i Oslo, Oslo.
- Lidén, H. 2000. Barn - tid - rom - skiftende posisjoner. Dr. gradsavhandling NTNU, Trondheim.
- Nordisk ministerråd 1996. Friluftsliv trenger mer enn arealer – en studie av kriterier og normer for friarealer i kommunal planlegging. TemaNord 591, 133.
- Odden, A., 2008. Hva skjer med norsk friluftsliv? - en studie av utviklingstrekk innen norsk friluftsliv 1970-2004. PhD Thesis. Universitet i Trondheim, Trondheim.
- Pedersen, K. 1999. "Det har bare vært naturlig". PhD Thesis, Norwegian University of Sports and Physical Education, Oslo.
- Skår, M., Odden, A. & O. I. Vistad. 2008. Motivation for mountain biking in Norway: Change and stability in late-modern outdoor recreation. Norwegian Journal of Geography 62: 36-45.
- Skår 2010. Natur i hverdagsliv. PhD Thesis. Universitet for Miljø og Biovitenskap, Ås.
- St.melding nr. 39 (2000-2001). Friluftsliv. Ein veg til høgare livskvalitet. Miljøverndepartementet 2001.
- St.melding nr. 20 (2006-2007). Nasjonal strategi for å utjevne sosiale helseforskjeller. Helse og omsorgsdepartementet 2007.
- St.melding nr 26 (2006-2007) Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand. Miljøverndepartementet 2007.
- Stokke, K.B., Omland, A., Skogheim, R., Skår, M., Vindenes, E. og Anker, M. 2006. Planlegging og forvaltning av urbane friluftsområder. En kunnskapsoversikt. NIBR-notat 2006:133, Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Thoresen, S. 1975. Skogsbilveger og skiløyper i rekreasjonsområder. En undersøkelse av konflikt-situasjoner med grunnlag i forholdene i Osloområdet. Tidsskrift for skogbruk 83: 185-193.

- Vaage, O.F. 2004. Trening, mosjon og friluftsliv. Resultater fra Levekårsundersøkelsen 2001 og Tidsbrukundersøkelsen 2000. SSB, Kongsvinger.
- Walker, G. J., and R. J. Virden. 2005. Constraints on outdoor recreation. In *Constraints to Leisure*, ed. E. L. Jackson (pp. 201–19). State College, PA: Venture Publishing
- Aaraas, J. 2011. Kampen om Mossemarka. Mastergradsoppgave. Institutt for landskapsplanlegging, Universitet for Miljø og Biovitenskap, Ås.

Norsk institutt for naturforskning (NINA) er et nasjonalt og internasjonalt kompetansesenter innen naturforskning. Vår kompetanse utøves gjennom forskning, utredningsarbeid, overvåking og konsekvensutredninger.

NINAs primære aktivitet er å drive anvendt forskning. Stikkord for forskningen er kvalitet og relevans, samarbeid med andre institusjoner, tverrfaglighet og økosystemtilnærming. Offentlig forvaltning, næringsliv og industri samt Norges forskningsråd og EU er blant NINAs oppdragsgivere og finansieringskilder.

Virksomheten er hovedsakelig rettet mot forskning på natur og samfunn, og NINA leverer et bredt spekter av tjenester gjennom forskningsprosjekter, miljøovervåking, utredninger og rådgiving.

ISSN:1504-3312
ISBN: 978-82-426-2443-7

Norsk institutt for naturforskning

NINA Hovedkontor

Postadresse: Postboks 5685 Sluppen, NO-7485 Trondheim

Besøks/leveringsadresse: Tungasletta 2, NO-7047 Trondheim

Telefon: 73 80 14 00, Telefaks: 73 80 14 01

E-post: firmapost@nina.no

Organisasjonsnummer 9500 37 687

<http://www.nina.no>

Samarbeid og kunnskap for framtidens miljøløsninger